

Bidyuk N. M., Oleskova H. H. Retrospective of nursing education origination from the Middle Ages to the state recognition of the nursing personnel activities in Germany

The article presents a retrospective analysis of German nursing education origination from the Middle Ages to the state recognition of the nursing personnel activities. The first attempts to regulate nursing care as a profession, creation of first nursing schools and textbooks on patient care are described. Considerable attention is paid to celebrities in the history of nursing care and education, including those who viewed nursing care as a science. Having analysed the sources, we came to the conclusion that the nineteenth century in Germany can be considered as the beginning of the origination of the nursing training and the first half of the twentieth century as the beginning of legislative initiatives on the legal provision of nursing training in Germany.

Key words: state recognition, nursing education, retrospective, nursing personnel.

УДК 74:37.036:373(71)

Бовт А. Ю.

ПРИНЦИПИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ В ОКРЕМИХ ПРОВІНЦІЯХ КАНАДИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто принципи художньо-естетичного виховання учнів середніх шкіл в трьох провінціях Канади (Альберта, Саскачеван, Манітоба) засобами образотворчого мистецтва. Наголошено на ролі художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва в середніх школах Канади. Розкрито особливості навчальних програм з образотворчого мистецтва в кожній з досліджуваних провінцій. Визначено засоби та методи впровадження образотворчого мистецтва в освітньо-виховний процес середньої школи. Описано ключові компетенції (знання та навички), якими мають оволодіти учні на кожному з етапів вивчення образотворчого мистецтва. Зазначено, що, окрім вміння сприймати, критично оцінювати і самими створювати витвори образотворчого мистецтва, учні мають навчитися, в першу чергу, цінувати прояви творчої діяльності як аматорів, так і професіоналів, втілені в об'єктах образотворчого мистецтва, як зразки культурного надбання власної провінції, країни, світу.

Ключові слова: художньо-естетичне виховання, середня школа, Канада, образотворче мистецтво, знання, вміння, навчально-виховний процес, контекст.

Проблема естетичного виховання підростаючого покоління в сучасну епоху кризи духовного розвитку особистості посідає одне з найважливіших місць. Формування культурно розвиненої, духовно багаті особистості має починатися вже з найперших років життя людини, активно впроваджуватися і підтримуватися протягом усього процесу становлення дитини в навчально-виховних закладах. Важливу роль у цьому процесі відіграє світ мистецтва, який є справжнім втіленням естетичного, безцінним джерелом кращих зразків світового надбання людства, скарбницею його історії, культури, цінностей, вірувань, традицій. Одним із видів мистецтва, впровадження якого є поширеним в багатьох навчально-виховних закладах, є образотворче мистецтво.

Краса образотворчого мистецтва завжди приваблювала увагу науковців, які прагнули розкрити та пізнати його феномен, а також педагогічну цінність. Дослідженню ролі образотворчого мистецтва в художньо-естетичному розвитку учнів шкіл присвятили свої праці С. Русова, Н. Миропольська, Т. Аболіна, Д. Джола, А. Щербо, О. Оніщенко, О. Жилеско, Н. Стасюк, Н. Яновська, Б. Лихачов, М. Фіцула (особливості естетичного виховання в школі); І. Зязюн (дослідження естетичного досвіду особи); С. Коновець, М. Краснов, О. Матковська (особливості образотворчого мистецтва в початковій школі); О. Сисоєва (вивчення естетичного ставлення дітей до живопису); Дж. Дьюї. Вони описували основні принципи, методи та засоби організації процесу художньо-естетичного виховання за допомогою образотворчого мистецтва, яке сприяє формуванню цілісного сприйняття дійсності за законами краси, розвиває креативне і критичне мислення, а також сприяє оволодінню різними засобами створення художніх образів. Загалом, дидактичну та людинотворчу функцію мистецтва, в тому числі і образотворчого, почали помічати вже філософи часів Античності. Дітей вчили сприймати, цінувати і власноруч створювати витвори мистецтва, таким чином розвиваючи їх творчі здібності та формуючи художньо-естетичну складову особистості. Так само і в сучасних закладах освіти багатьох країн значну увагу приділяють художньо-естетичному вихованню школярів засобами образотворчого мистецтва. Серед них варто виділити Канаду, система освіти якої є однією з найкращих у світі.

Окремі аспекти художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва в зарубіжних країнах, в тому числі, в Канаді, висвітлили Л. Масол (зарубіжні тенденції в художньо-естетичному вихованні учнів), В. Погребняк (полікультурна освіта у світі), А. Джуринський (розвиток освіти в сучасному світі). Проте освітні компоненти програм образотворчого мистецтва як засобу художньо-естетичного виховання в школах окремих провінцій Канади (Альберта, Манітоба, Саскачеван) в ХХІ ст. ще не були висвітлені в науковій літературі.

Метою статті є розгляд принципів художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва в трьох провінціях Канади: Альберта, Манітоба, Саскачеван.

У провінції Альберта перший етап вивчення образотворчого мистецтва починається з першого класу, триває до шостого включно і фокусується на чотирьох основних компонентах: рефлексія (висловлення власного враження про зразки образотворчого мистецтва); зображення (формування уявних образів на основі власних спостережень); композиція (організація окремих образів в одне ціле для створення єдиного твору); вираження (використання художніх матеріалів, технік для втілення власних ідей). Усі ці напрямки розвиваються взаємопов'язано, навіть коли вчитель більшою мірою фокусується на одному з компонентів, інші також активно задіюються.

Наприклад, у рефлексії головна увага приділяється трьом основним аспектам: аналізу існуючих художніх проявів у природі, оцінюванню створених об'єктів та вмінні цінувати витвори мистецтва. Під час зображення розвиваються основні навички для майбутнього створення витворів образотворчого мистецтва. Що стосується композиції, то тут діти розвивають навички створення інтегрованих витворів мистецтва. Ці організаційні навички пов'язані з вмінням розставляти акценти, створювати єдність твору і володіти майстерністю її втілення. У вираженні основна увага приділяється меті, темі, а також засобам створення витвору мистецтва [2].

Програма вивчення образотворчого мистецтва для середніх та старших класів (7-12 класів) – це єдиний послідовний курс, який фокусується на трьох основних компонентах художньо-естетичного виховання: малювання та креслення, під час якого вивчаються всі способи запису візуальної інформації; композиція або структура, де учні знайомляться зі всіма способами поєднання зображень в єдине ціле для того, щоб донести певний сенс; спілкування з мистецтвом в різних контекстах.

Малювання та креслення охоплює дослідження, оцінювання та формулювання і втілення принципів, які є важливими для створення об'єктів образотворчого мистецтва. Композиція стосується організації різних компонентів та їх зв'язків, які мають важливу увагу для створення цілісних образів. Спілкування з мистецтвом охоплює знайомство з витворами образотворчого мистецтва: різними джерелами зображень, під час якого діти шукають ідеї для створення власних витворів мистецтва; трансформаціями в часі, де учні здобувають знання про мистецтво в історичному контексті; а також впливом творів, тобто формулювання вміння розуміти і цінувати роль та значення образотворчого мистецтва в суспільстві [3; 4].

У провінції Саскачеван вивчення образотворчого мистецтва відбувається у двох вимірах: з позицій власне митця та з позицій глядача. В якості митців діти самі використовують усе різноманіття технік, матеріалів і процесів образотворчого мистецтва для вираження власних ідей, почуттів, думок, розвитку власної уяви та творчого потенціалу, культурного самовираження. В якості глядачів учні спостерігають за тим, як інші митці висловлюють свої ідеї про світ та своє місце в ньому. Учні спостерігають за відображенням реальності як минулого, так і сучасності крізь призму художнього бачення.

У процесі художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва головними завданнями є: розвиток чуттєвих здібностей, вміння використовувати мову, методи та матеріали образотворчого мистецтва, вміння формулювати та розвивати власні ідеї, думки, почуття, а також сприймати та аналізувати думки і почуття інших митців; формування знання та розуміння ролі образотворчого мистецтва в різних культурах та суспільствах, в минулому та сучасності, вивчення ролі образотворчого мистецтва у власному житті; виховання вміння аналізувати та надавати критичну оцінку витворам образотворчого мистецтва [1, с. 376].

У програмі описуються ключові керівні принципи, на яких має базуватися навчально-виховний процес. По-перше, вчителі постійно використовують візуальні об'єкти для того, щоб ілюструвати певні поняття, а також розвивати здатність учнів сприймати та розуміти витвори образотворчого мистецтва. Це можуть бути репродукції робіт як видатних місцевих, так і канадських або світових художників, а також роботи представників корінних народів Канади; різні предмети повсякденного життя (вивіски, біл-борди, елементи інтер'єрного дизайну, одягу, прикрас тощо), приклади мас-медіа (рекламні ролики, фільми, газети, журнали, ілюстрації книг). Сучасні інформаційні та комунікаційні технології значно полегшують цей процес, оскільки в Інтернеті можна знайти будь-які зразки для демонстрації учням. Але до їх відбору також треба ставитися ретельно: вони мають відповідати потребам, рівню та інтересам учнів; бути високої якості, відображати різні теми, ідеї; бути різного формату, стилів, жанрів.

По-друге, вчителі заохочують учнів збирати різні зразки образотворчого мистецтва (наприклад, каталоги, рекламні проспекти, вирізки з газет і журналів, тощо), які можуть слугувати предметом аналізу, оцінки та натхнення. Це можуть також бути критичні статті або огляди з інформацією про історію мистецтва, життя та творчість митців – представників різних течій та стилів; зразки мас-медіа та інформація про їх вплив на сучасне життя людини; описи традицій образотворчого мистецтва представників корінних народів, різних видів образотворчого мистецтва; власне репродукції та зображення витворів образотворчого мистецтва; художні твори, присвячені образотворчому мистецтву. Так само ці зразки мають виконувати, в першу чергу, дидактичну роль. Учні також заохочують вести власний журнал або портфоліо зі своїми роботами. Це допомагатиме їм відстежувати свій прогрес, порівнювати і аналізувати свої ранні та сучасні роботи, що сприятиме підвищенню мотивації та самооцінки учнів.

По-третє, учні повинні самі працювати з різними техніками та матеріалами. Розвиток критичних, аналітичних здібностей, а також вміння приймати рішення розвиваються в процесі того, як учні обирають засоби

ля втілення своїх ідей, тому спектр цих матеріалів має бути дуже широким: фарби, чорнила, глина, гіпс, папір, а також сучасні інформаційні технології, за допомогою яких можна створювати тривимірні об'єкти. Під час роботи з різними матеріалами варто не забувати про правила техніки безпеки та охорони праці. Також учням має бути надана можливість працювати з об'єктами різних розмірів та форм, так само як і різноманітним процесів і технік (наприклад, створення виробів з паперу, малювання, скульптура). Також вчителі значною мірою заохочують учнів самим експериментувати з різними техніками, знаходити власні шляхи втілення своїх думок та ідей. У свою чергу елементи і принципи створення витворів образотворчого мистецтва мають вивчатися не окремо, а в певному історичному та культурно-соціальному контексті.

Важливу роль вчителі надають створенню витворів образотворчого мистецтва не з пам'яті, а зі спостережень. Такий підхід є більш продуктивним. Учні спочатку ретельно вивчають об'єкт (на малюнку або в реальності), а потім вже мають зобразити його власноруч.

Роль вчителя протягом усього процесу навчання полягає в підтримці та спрямуванні учнів на їх творчому шляху, а також організації круглих столів, дискусій, дебатів, які стосуються обговорення та аналізу різних аспектів процесу художньо-естетичного навчання та виховання (наприклад, аналіз та оцінка власних робіт та робіт один одного, тематичний творчий вечір).

Що стосується процесу оцінювання, то тут наголошується на важливості звертати увагу як на кінцевий продукт, так і на власне творчий процес, оскільки обидва ці аспекти мають важливе значення.

У провінції Манітоба, як і в інших провінціях Канади, вивчення образотворчого мистецтва базується на учнецентричному підході, тобто в центрі навчально-виховного процесу знаходиться учень – активний і креативний. Головною метою програми вивчення образотворчого мистецтва є підтримувати, виховувати і надихати на зростання кожного учня як художника і майстра. Власні почуття учнів, сприйняття, ідеї та самовираження мають величезне значення, а тому цінуються та підтримуються протягом усього циклу вивчення образотворчого мистецтва. Кожен учень сприймається як художник, чий розвиток і навчання має відбуватися у сприятливих умовах, де є можливість для практичного здобуття художнього досвіду, адже всі учні мають художній потенціал. Коли ж відбувається розвиток певних навичок, розуміння цінностей образотворчого мистецтва, учні впроваджують свій потенціал у реальність. Коли учні стають здатними сприймати, мислити і діяти в рамках різних видів образотворчого мистецтва, вони набувають здатності висловлювати ідеї, думки, почуття, досвід різними невербальними засобами. Коли учні вчаться генерувати ідеї, виявляти та вирішувати різні проблеми максимально творчо і гнучко, ефективно спілкуватися за допомогою витворів мистецтва, вони стають творчими, культурно грамотними особистостями, які збагачуватимуть як своє життя, так і життя своєї громади.

Для того щоб досягти цієї мети, навчання відбувається в чотирьох напрямках: вивчення мови і засобів образотворчого мистецтва (учні мають продемонструвати розуміння об'єктів та елементів образотворчого мистецтва, його принципів та засобів), творче вираження в образотворчому мистецтві (учні індивідуально та спільно генерують, розвивають і втілюють ідеї для створення витворів образотворчого мистецтва для різних аудиторій і потреб), розуміння образотворчого мистецтва в контексті (учні вивчають образотворче мистецтво в контекстах часу і місця, розвивають розуміння того, як мистецтво відображає культуру та ідентичність особистості і народу і впливає на них), оцінювання образотворчого досвіду (учні аналізують, обмірковують і інтерпретують як власні твори, так і твори інших).

Хоча кожен із чотирьох основних напрямків складається із чітко окресленого набору програмних результатів навчання, їх досягнення відбувається не в ізоляції, а в тісному поєднанні. Образотворче мистецтво має використовуватися, в першу чергу, для спілкування, донесення власної думки. Також діти мають навчитися розуміти значення образотворчого мистецтва як для окремих людей, так і для цілих спільнот [6, с. 10].

У старших класах (з 9 по 12) весь попередньо здобутий досвід поглиблюється, рекомбінується і трансформується в нових різноманітних контекстах, так що навчання стає все більш складним, глибшим і ширшим за часом і новими враженнями. Відбувається трансформація набутих знань та навичок; спостерігається подальше зростання та розвиток учнів.

Як і в молодших класах, навчання зосереджується на чотирьох основних напрямках: створення практичне (учні поглиблюють розуміння мови мистецтва, розширюють практичні навички використання різноманітних засобів і технік для створення певних зразків образотворчого мистецтва); створення ідейне (учень генерує, розвиває і втілює ідеї для створення витворів образотворчого мистецтва); пов'язування з контекстом (учень розвиває розуміння про значимість візуального мистецтва в різні часи, в різних місцях, в різних соціальних групах та культурах); оцінювання (учні використовують аналітичні та критичні здібності для надання оцінки окремому зразку образотворчого мистецтва) [5, с. 8].

Як і в молодших класах, у програмі наголошується на взаємопоєднанні усіх цих компонентів з метою досягнення поставленої мети і формування творчої, культурно розвиненої особистості, здатної не лише створювати власні зразки, але й вміти цінувати та оцінювати роботи інших майстрів, зберігати і примножувати це багатство для наступних поколінь.

Таким чином, програми вивчення художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва в провінціях Альберта, Саскачеван і Манітоба відрізняються за своїм змістовним наповненням, але мають керівним принципом досягнення однієї мети – виховання вміння сприймати, цінувати та примножувати красу образотворчого мистецтва в навколишньому світі. У перспективі планується вивчення особливостей навчальних програм із художньо-естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва в інших провінціях Канади.

Використана література:

1. Arts Education 10,20,30. A Curriculum Guide for the Secondary Level – Saskatchewan: Saskatchewan Education, 1996. – 463 p.
2. Art (Elementary). – Alberta: Alberta Education, 1985. – 17 p.
3. Art (Junior High). – Alberta: Alberta Education, 1984. – 12 p.
4. Art (Senior High). – Alberta: Alberta Education, 1986. – 6 p.
5. Grades 9 to Grade 12 Visual Arts. Manitoba Curriculum Framework and Outcomes. – Winnipeg: Manitoba Education, 2015. – 96 p.
6. Kindergarten to Grade 8 Visual Arts. Manitoba Curriculum Framework and Outcomes. – Winnipeg: Manitoba Education, 2011. – 100 p.

Бовт А. Ю. *Принципы художественно-эстетического воспитания учащихся средних школ в отдельных провинциях Канады средствами изобразительного искусства.*

В статье рассмотрены принципы художественно-эстетического воспитания учащихся средних школ в трех провинциях Канады (Альберта, Саскачеван, Манитоба) средствами изобразительного искусства. Отмечена роль художественно-эстетического воспитания средствами изобразительного искусства в средних школах Канады. Раскрыты особенности учебных программ по изобразительному искусству в каждой из исследуемых провинций. Определены средства и методы внедрения изобразительного искусства в образовательно-воспитательный процесс средней школы. Описаны ключевые компетенции (знания и навыки), которыми должны овладеть учащиеся на каждом из этапов изучения изобразительного искусства. Отмечено, что, кроме умения воспринимать, критически оценивать и самим создавать произведения изобразительного искусства, ученики должны научиться, в первую очередь, ценить проявления творческой деятельности как любителей, так и профессионалов, воплощенные в объектах изобразительного искусства, как образцы культурного наследия собственной провинции, страны, мира.

Ключевые слова: художественно-эстетическое воспитание, школа, Канада, изобразительное искусство, знания, умения, учебно-воспитательный процесс, контекст.

Bovt A. Yu. Principles of art and aesthetic education at secondary schools in some provinces of Canada by means of visual art

The article deals with the principles of art and aesthetic education of the secondary school students in three provinces of Canada (Alberta, Saskatchewan, Manitoba) by means of visual arts. The role of art and aesthetic education by means of visual arts at the secondary schools of Canada is emphasized. The peculiarities of the curricula of visual arts in each of the studied provinces are revealed. The means and methods of implementing visual arts in the educational process of the secondary school are determined. The key competences (knowledge and skills) that students must learn at each stage of the study of visual arts is described. It is noted that except for the ability to perceive, critically evaluate and create the works of visual arts, students must learn, first of all, to appreciate the manifestations of creative activity of both amateurs and professionals embodied in objects of visual art as examples of cultural heritage of their own province, country, world.

Key words: art and aesthetic education, secondary school, Canada, visual arts, knowledge, skills, educational process, context.

УДК 37:050.486](470.620) *Новим шляхом* «1927/1930»

Бондарчук О. Б., Палійчук Р. І.

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА СХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПISУ «НОВИМ ШЛЯХОМ» (1927–1930 РР.)

У статті проаналізовано публікації, розміщені в журналі «Новим шляхом», із питань національної освіти. Розглянуто дослідження з такої проблематики, як методика та практика шкільної освіти, українізація шкіл та культурно-освітніх установ на Кубані в 20-ті рр. ХХ ст., самоосвіта та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: національна освіта, журнал «Новим шляхом», періодичні видання, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського.

Історія східної української діаспори сповнена прагнень тисяч українців розвивати власну культуру й освіту в місцях свого компактного проживання. Мрії про власну рідну школу частково були здійснені в 20–30-х рр. ХХ ст.: у багатьох республіках колишнього Радянського Союзу відкрилися тисячі початкових і середніх українських шкіл, технікуми, кілька українських факультетів переважно педагогічного напрямку. У цей час українські школи в республіках СРСР забезпечувалися підручниками, укладеними й виданими в Україні. Разом із тим на Північному Кавказі (Ростов-на-Дону, Краснодар) у кінці 20-х – на початку 30-х рр. почали видаватись оригінальні підручники з елементами української регіональної історії, культури та літератури. Поряд із навчальною літературою видавалися й україномовні періодичні видання: «Червона газета», «Новий шлях», «Великий колектив», «Наступ», «Ленінським шляхом».

У фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського зберігається колекція часопису «Новим шляхом» за 1927–1930 рр., що є предметом нашого дослідження. Аналіз тема-